

7. История танца / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.dance.ho.com.ua/history_dance.html.
8. Лебедев П.А. Вопросы методологии истории русской и всеобщей педагогики в трудах П.Ф. Каптерева // Советская педагогика. – 1983. – № 3.
9. Сергеенкова В.В. Правительственная политика в области начального образования в России XIX века. – М., 1999.
10. Спивакова А. История образования и педагогики / Под ред. А. Спивакова. – М., 2005.
11. Филановская Т.А. Динамика хореографического образования в художественной культуре России XVIII-XX веков : автореф. дис. на соискание ученой степени доктора культурологи : спец. 24.00.01 – «Теория и история культуры» / Т.А. Филановская – Санкт-Петербург, 2011 – 57 с.
12. Чернышевский Н.Г. Избранные педагогические сочинения / Николай Гаврилович Чернышевский. – М.: Педагогика, 1983. – 336 с.
13. Яковкина Н.И. История русской культуры: XIX век. 2-е изд. / Яковкина Н.И. – Санкт-Петербург: СПб.: Издательство «Лань», 2002. – 576 с. – (Мир культуры, истории и философии).

УДК 378.147

ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДНЗ

Клочко А.Г.

*Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна
академія» Харківської обласної ради*

У статті розглянуто питання розвитку професійного спілкування майбутніх вихователів дошкільних початкових закладів. Визначено поняття «спілкування». Подано основні аспекти структури спілкування. Розглянуто основні види професійного спілкування. Визначено основні компоненти спілкування. Охарактеризовано професійний портрет фахівця.

Ключові слова: спілкування, професійне спілкування, майбутній вихователь, дошкільний навчальний заклад, аспекти спілкування, професійна характеристика.

ВОПРОСЫ РАЗВИТИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБЩЕНИЯ БУДУЩИХ ВОСПИТАТЕЛЕЙ ДУЗ

Клочко А.Г.

В статье рассмотрен вопрос профессионального общения будущих воспитателей дошкольных учебных заведений как педагогическую проблему. Определено понятие «общение». Представлены основные аспекты структуры общения. Рассмотрены основные виды профессионального общения. Определены основные компоненты общения. Охарактеризован профессиональный портрет специалиста.

Ключевые слова: общение, профессиональное общение, будущий воспитатель, дошкольное учебное заведение, аспекты общения, профессиональная характеристика.

QUESTIONS OF DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL COMMUNICATION OF FUTURE EDUCATORS

Klochko A.

The article analyses the development of professional communication as future educators teaching problem. The concept of «communication». The basic aspects of the structure of communication. The main types of professional communication. The basic components of communication. The characteristic of professional portrait specialist.

Keywords: communication, professional communication, future teacher, kindergarten, aspects of communication, professional characteristics.

Навчально-виховний процес у школі є складним, багатогранним і динамічним явищем. Психолого-педагогічна наука доводить: щоб виховання було ефективним, у дитини необхідно викликати позитивне ставлення до речей, які виховують. А таке ставлення завжди формується в діяльності, через складний механізм взаємин, спілкування. Розвиток індивіда, існування його як особистості неможливі без зв'язку із су-

пільством, спілкування з іншими людьми. В ізоляції людина не може розвиватися: тільки у спілкуванні з дорослими, своїми ровесниками формується особистість дитини. У процесі спілкування завжди відбувається обмін інформацією, тобто комунікація. Вербальна комунікація за допомогою слова – основна і найдосконаліша форма людського спілкування. Немовні засоби спілкування, супроводжуючи вербальне повідомлення, створюють підтекст, який полегшує, поглиблює і збагачує сприймання інформації, що передається. Отже, проблема питання розвитку професійного спілкування майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів є актуальною.

Аналізуючи розробленість проблеми розвитку професійного спілкування майбутніх вихователів ДНЗ, слід зазначити, що вона знайшла віддзеркалення в працях таких видатних учених як Н. Бабич, Н. Баранник, Н. Босак, Т. Вижимова, Б. Дяченко, Л. Зазуліна, І. Кухарчук, К. Климова, Г. Клочек, М. Корнілов, В. Лагно, Л. Лучкіна, Т. Окуневич, Г. Олійник, О. Попова, Н. Савельєва, Т. Симоненко, Г. Слезь, Л. Стасів, В. Сухомлинський, В. Усатий, О. Хома, С. Цінько, Т. Чубань, О. Шевнюк та ін.

Основні лінгвістичні аспекти проблеми висвітлено у працях В. Виноградова, К. Горбачевича, Л. Граудиной, В. Ицковича, Н. Пльонкіна, Д. Розенталь, Л. Скворцова, О. Ширяєва та ін. Різними аспектами проблем взаємозв'язку мови і культури, маркованої лексики присвячені роботи В. Червоних, В. Ощепковой та ін.

У психолого-педагогічних дослідженнях з проблематики професійно-педагогічної культури І. Зязюна, Н. Кузьміної, А. Маркової, Л. Мітіної, А. Мудрика, В. Сластьонина та ін. активно вивчаються питання професіоналізму й компетентності; професійні та особистісні якості й здібності педагогів досліджували Ю. Бабанський, Ф. Гоноболін, І. Зимова, Н. Кузьміна та ін. Проблема розвитку мовленнєвої культури педагогів розглядається в роботах В. Артемова, В. Григор'євої-Голубевої, В. Колесова, А. Ксенофонтової, Т. Ладигенської, В. Соколової, А. Храменко, В. Чихачева та ін. Проте єдиних поглядів на природу цього феномену ще не вироблено.

Роботи Т. Бочкарьової, І. Гришиної, Л. Хасановой та ін. присвячені проблемам формування професійно-мовленнєвої культури фахівців

сфери підвищеної мовленнєвої відповідальності. Особливу значимість представляють дослідження О. Бурляєвої, І. Гришняєвої, Л. Зоріло, Є. Клюєвої, В. Макарової, Л. Поздняк, О. Радиної, Л. Самборенко, Н. Соколюк, О. Чернеєвої, О. Фролової та інших, в яких розглядаються різні аспекти підготовки вихователів дошкільних освітніх установ.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми.

Визначення основних компонентів спілкування. Характеристика професійного портрету фахівця.

Формування цілей статті (постановка завдання). Розглянути питання розвитку професійного спілкування майбутніх вихователів ДНЗ як педагогічну проблему. Визначити поняття «спілкування». Показати основні аспекти структури спілкування. Розглянути основні види професійного спілкування.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Результати спостережень за навчально-виховним процесом у школах, спілкування з досвідченими вихователями й тими, які починають свою професійну діяльність, виявили, що проблема сформованості комунікативності в педагога сьогодні, без сумніву, – одна з найактуальніших для закладів освіти. Водночас підкреслюємо, що підходи у підготовці майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до професійного спілкування часто відстають від вимог часу [6]. З огляду на це назвемо деякі з основних недоліків, які сьогодні, як відзначають вихователі, що керують педагогічною практикою, характеризують професійне спілкування майбутніх педагогів. Так, у багатьох студентів виникають труднощі в налагодженні взаємин з дітьми, у вивченні та розумінні дітей, в управлінні спілкуванням. Для деяких студентів-випускників характерна нечітка дикція, невиразність мовлення під час спілкування, скутість у рухах, невміння впливати на особистість, нерозуміння дітей. Низький рівень комунікативності майбутнього вихователя проявляється в ДНЗ, де він починає свою професійну діяльність.

Слід зазначити, що існує низка характеристик, які репрезентують професійний портрет фахівця. Розглянемо їх:

- уміння формувати мету і завдання професійного спілкування;
- керувати спілкуванням, регламентуючи його;

- уміти аналізувати конфлікти, кризові ситуації;
- уміти доводити, аргументувати, заперечувати, оцінювати;
- послуговуватися етикетними засобами для досягнення комунікативної мети;
- бути бездоганно грамотним, реалізуючи як письмову, так і усну форми української літературної мови;
- уміти використовувати слово для коректування поведінки співбесідника.

Це лише частина навичок, без яких не може бути справжнього фахівця. Мати здібності розмовляти так, щоб тебе розуміли правильно інші, слухати і розуміти інших, уміти впливати на рішення співбесідника, ненав'язливо переконувати, створювати атмосферу взаєморозуміння – важливі атрибути комунікативної компетенції [4].

Спираючись на вищезазначені характеристики, можна сказати, що професійне спілкування – це багатоплановий процес налагодження і розвитку контактів між людьми, який передбачає обмін інформацією, певну стратегію і тактику взаємодії, сприймання і розуміння суб'єктами спілкування один одного.

Мова професійного спілкування (професійна мова) – це функціональний різновид української літературної мови, яким послуговуються представники певної галузі виробництва, професії, роду занять. Як додаткова лексична система професійна мова, не маючи власної специфіки фонетичного та граматичного рівнів, залишається лексичним масивом певної мови [1].

Отже, фахова мова – це сукупність усіх мовних засобів, якими послуговуються у професійно обмеженій сфері комунікації з метою забезпечення порозуміння між людьми, які працюють у цій сфері. Особливості її зумовлюють мета, ситуація професійного спілкування, особистісні риси комуніканта і реципієнта (мовна компетенція, вік, освіта, рівень інтелектуального розвитку). Залежно від ситуації і мети спілкування доречно й правильно добираються різноманітні мовні засоби висловлення думки: лексичні, граматичні, фразеологічні тощо [3].

Навчальне спілкування є загальним здобутком усіх і кожного. Усі люди певною мірою зобов'язані навчанню – спільним діям, у яких на межі їх свідомості розгортаються процеси світу. Розуміння завжди ді-

алогічне, воно містить діалогічне мовлення, цілісне висловлювання – одиниці мовленнєвого спілкування, які несуть у собі поряд зі значеннями зміст, який має відношення до цінностей, вимагає розуміння у відповідь і тому є наслідком оцінки висловлювання іншого. У сучасному розумінні комунікація – спілкування, обмін думками, передача того чи іншого змісту від однієї до іншої свідомості, за посередництвом знаків або інформації, зафіксованої на матеріальних носіях. Педагогічне спілкування як професійно-етичний феномен потребує від майбутнього вихователя спеціальної підготовки не лише для оволодіння технологією взаємодії, а й для набуття морального досвіду, педагогічної мудрості в організації стосунків з дітьми, батьками, колегами у різних сферах навчально-виховного процесу. Залежно від змісту і сфери функціонування, воно може бути професійне і непрофесійне. Професійне педагогічне спілкування на рівні майстерності взаємодії забезпечує через вихователя трансляцію дітям людської культури, сприяє засвоєнню знань, становленню ціннісних орієнтацій під час обміну думками, забезпечує формування власної гідності дитини. Професійне педагогічне спілкування – комунікативна взаємодія майбутнього вихователя з дітьми, батьками, колегами, спрямована на встановлення сприятливого психологічного клімату, психологічну оптимізацію діяльності і стосунків.

У структурі спілкування виокремлюють такі аспекти:

- 1) комунікативний (лат. *communicativus*, від *communicatio* – зв'язок) – обмін інформацією;
- 2) інтерактивний (лат. *inter* – поміж, між і *activus* – діяльний) – організація взаємодії між індивідами, які вступають у спілкування;
- 3) перцептивний (лат. *perceptio* – сприймання) – сприймання людини людиною.

Аспекти спілкування тісно пов'язані між собою. Адже інформацію необхідно не тільки прийняти, а й осмислити. Передавання, приймання, розуміння інформації зумовлюють взаємозв'язок «діяльність – спілкування – пізнання». Обмінюючись інформацією, партнери впливають один на одного.

З огляду на форми взаємодії людей у процесі їх діяльності виокремлюють такі види спілкування: соціально орієнтоване (лекція, роз-

повідь, виступ); групове предметно орієнтоване, яке безпосередньо обслуговує колективну працю; особистісно-орієнтоване спілкування як спілкування однієї особистості з іншою.

У взаєминах надзвичайно важливим є вміння спілкуватися. Це явище багатопланове і охоплює кілька компонентів: комунікабельність – здатність відчувати задоволення від процесу комунікації, володіння комунікативними вміннями й навичками; соціальну спорідненість – бажання перебувати серед інших людей; альтруїстичні тенденції – бажання приносити радість людям, з якими доводиться спілкуватися [2].

Уміння спілкуватися має яскраво виражену емоційну природу, основою якої є бажання ділитися думками, почуття симпатії, повага до учасників спілкування, прихильність, бажання приносити радість і співпереживати тим, з ким людина взаємодіє. Важливий чинник уміння спілкуватися – психологічна культура, яка передбачає вміння розуміти на інших людях, адекватно відгукуватись на їх поведінку, обирати такі способи звертання, які відповідають індивідуальним особливостям учасників спілкування.

Для того щоб навчитися професійного спілкування, треба чітко уявляти структуру цього процесу, знати, які вміння забезпечують його здійснення, яким чином можна удосконалювати виховний вплив на дітей. Визначають чотири етапи комунікації, що становлять структуру педагогічної взаємодії.

Моделювання педагогом майбутнього спілкування (прогностичний етап). Це перший етап, у якому закладаються обриси майбутньої взаємодії: планування й прогнозування змісту, структури, засобів спілкування. Зміст його містить визначення мети взаємодії (для чого?), аналіз стану співрозмовника (чому він такий?) та аналіз ситуації (що сталося?). Плануються можливі способи та тональність комунікації, прогнозується сприймання співрозмовником змісту взаємодії. Цільова установка має вирішальне значення. Саме тут має бути визначальною зосередженість на спільній роботі з дітьми, на розвитку їх. Майбутній вихователь має передусім думати про те, як залучити вихованця до взаємодії, зацікавити його, як створити творчу атмосферу, щоб виявилася його індивідуальність. Для цього педагогові потрібна уява, здатність сприймати та адекватно оцінювати людину.

Початковий етап спілкування. Його мета – встановлення емоційного і ділового контакту в педагогічній взаємодії. В. Кан-Калик називає цей етап «комунікативна атака»; у цей час здобувається ініціатива, що дає змогу керувати спілкуванням. Важливо оволодіти технікою швидкого включення у взаємодію, прийомами самопрезентації та динамічного впливу. Ініціатива необхідна майбутньому вихователю на цьому етапі для того, щоб організовано передати її в наступному періоді спілкування [5].

Керування спілкуванням – наступний етап. Це свідомо і цілеспрямована організація взаємодії з коригуванням процесу спілкування відповідно до визначеної мети. Здійснюється обмін інформацією, оцінками з приводу цієї інформації, взаємооцінювання співрозмовників. Створюється атмосфера доброзичливості, щоб дати дитині змогу вільно виявляти своє «Я», діставати задоволення від спілкування, підтвердження своїм соціально значущим прагненням. Передаючи ініціативу дитині, вихователь представляє матеріал для аналізу, щоб роздуми, оцінювання фактів школяр здійснював сам за допомогою старшого. Саме тут майбутній вихователь мусить вміти виявляти інтерес до дитини, сприймати інформацію від нього (активно слухати), висловлювати судження з того чи іншого приводу, транслювати дітям свій оптимізм і спокійну впевненість в успіхові, ставити перед ними яскраві цілі і вказувати на шляхи їх досягнення. Аналіз спілкування. Головне завдання цього етапу – співвіднесення мети, засобів, результатів взаємодії, а також моделювання подальшого спілкування. Це етап самокоригування. Майбутньому вихователю потрібно мати педагогічну пам'ять, в якій започатковується виявлене в словах, емоціях і діях ставлення дітей.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Ефективна професійна діяльність майбутнього вихователя ґрунтується на вмілому педагогічному спілкуванні. Воно є умовою оптимізації навчання і розвитку особистості дитини. Саме спілкуванню належить найважливіша роль у соціалізації дитини, її особистісному зростанні. Тому педагогічне спілкування передбачає спеціальну підготовку майбутнього вихователя, володіння технологіями налагодження оптимальних взаємин з дітьми, їхніми батьками, ко-

легами по роботі, сформованість продуктивного стилю педагогічного спілкування, культури педагогічної взаємодії. Спілкування, що ґрунтується на повазі до особистості, незалежно від її віку чи соціального становища, стає надійною основою співпраці, а отже, є обов'язковою умовою успішної педагогічної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Богдан С.К. Мовний етикет українців: традиції і сучасність / С.К. Богдан. – К. : Рідна мова, 1998. – 475 с
2. Пасинок В.Г. Мовна підготовка студентів як загальнопедагогічна проблема: монографія / В.Г. Пасинок. – Харків : Лівий берег, 1999. – 154 с.
3. Беленька Г.В. Вихователь дітей дошкільного віку : становлення фахівця в умовах навчання : [монографія] / Ганна Володимирівна Беленька. – К. : Світич, 2006. – 304 с.
4. Введенский В.М. Моделирование профессиональной компетентности педагога / В.М. Введенский // Педагогика. – 2003. – № 10. – С. 51–55.
5. Кан-Калик В.А. Психологические аспекты педагогического общения / В.А. Кан-Калик // Народное образование. – 2000. – № 5. – С. 104–112.
6. Харківська А.А. Інтегральна модель професійної компетентності педагога / А.А. Харківська // IV Міжнародна науково-практична конференція «Ціннісні пріоритети освіти XXI ст. : європейський вектор розвитку вищої школи» Вісник ЛНУ ім.Т.Г. Шевченка Частина III №23 (186) (3–5.11.2009 р. м. Луганськ – м. Москва) – С. 277–281.